

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De gelijkenis van de oudste zoon

Die ken ik niet, zegt iemand misschien. We hebben de gelijkenissen bepaalde namen gegeven, waarmee ze onder ons bekend zijn, en de parabel, die ik hiermee aanduid, wordt gewoonlijk die van de verloren zoon genoemd.

Men heeft ook die gelijkenis vaak tot allegorie gedenatureerd. De vader is dan de hemelse Vader, die met verlangen uitziend naar verloren zonen, die van 't vaderhuis zijn weggedwaald, en hen een eindweegs tegemoet komt, als ze zich bekeren, en ze ontvangen zal met open armen (en men liep er maar over heen, dat de Heere begon met te spreken van een aardse vader, en dat de teruggekeerde zoon straks de onderscheiding maakt: vader, ik heb gezondigd tegen de hémel en voor u). En er is dan feest in de hémel over één zondaar, die zich bekeert. En de verloren zoon moet ons dan laten zien, waar het met de zonde op uitloopt. De schijnvreugde, die ze biedt en de schijn-weelde, die ze schenkt, loopt uit op de zwijnendraf, waar de vroegere vrienden de afgedwaalde in de steek laten. En de terugkeer van de verloren zoon predikt ons, zo meent men, hoe het moet met de bekering. Hoe het vaak begint met het terughunten naar de weldaden van het vaderhuis, maar het moet komen tot het begeren van de vergeving van het vaderhart, en de gemeenschap van de vader, en van het betreuen van de gevolgen van de zonde tot het belijden van de zonde zelf.

Maar met dat slot waarmee het eindigt, wist men dan veelal geen raad, daar werd dan meestal over gezweven, en om dat slot gaat het nu juist.

Willen we de bedoeling van onze Heiland met deze gelijkenis verstaan, dan moeten we allereerst letten op het milieu waarin ze voorkomt. Op de plaats waar wij ze vinden. En vooral niet vergeten, dat ze een **gelijkenis** is, een verhaal uit het leven, dat een bepaalde lijn wil trekken, een enkele waarheid naar voren wil brengen. En bovendien, dat de Heere Christus begon te leren in gelijkenissen, opdat zij, die tot nog toe niet horen wilden, wakker zouden schrikken, schrikken van hun eigenwillige godsdienst en leren vragen naar Zijn wegen.

Waar staat deze gelijkenis? En bij welke gelegenheid werd ze gesproken? Ze is de laatste van een trits van drie, waarop dan in het hoofdstuk, dat hierna komt, nog twee volgen. Ze zijn alle gericht tot de farizeeën en schriftgeleerden, die als zo vaak, weer aanmerking hadden op Jezus' gedrag en op Zijn methode. Het begin van Lucas 15 verhaalt, hoe ze maar zeer slecht over de rabbi uit Nazaret te spreken waren. Ze waren al zo geprikkeld over die leraar „op artikel acht“, die ook nog niet eens een aanstelling had van de officiële instanties, maar zichzelf maar had opgeworpen, en ook nog zo'n ingang had door Zijn singuliere gaven. En ze speurden en spiedden of ze niet iets aan Hem konden vinden waarmee ze de domme menigte, die Hem maar het liefst scheen te horen, konden aantonen, dat Hij maar een gevaarlijke volksmisleider was, en ze konden doen terugkeren tot degenen, die zich tot

leiding geven geroepen voelden. En ze meenden, dat ze nú iets gevonden hadden, wat elk weldenkend mens wel met afkeer over Hem moest vervullen, en waaruit duidelijk bleek, dat Hij de naam van rabbi niet waard was.

Er was namelijk een dag, dat alle tolleren en zondaren en lieden van slechte reputatie Hem schenen te zoeken. En inplaats dat Hij zich aan dat dubieus gezelschap had onttrokken, had Hij Zijn omgang met hen zo ver gedreven, dat Hij bij hen aan tafel zat te eten, wat in het Oosten vooral gold als een teken van innige gemeenschap. Toen meesmuilden de farizeeën en de schriftgeleerden: deze ontvangt de zondaars en eet met hen! Deze... u voelt de sneer daarin, het smalende. Ze wijzen als met de duim over de schouder naar Hem: nou, nou, dat is me ook een rabbi!, die zich inlaat met dat schorremorrie, en gemeenschap houdt met het uitvaagsel van de maatschappij! Zo iets doet niet iemand die zich respecteert, en zijn goede naam wil bewaren. Het toont toch duidelijk: Hij is geen mensenkenner, of Hij neemt het niet nauw met de wet. Zie je wel, we hebben het altijd wel gezegd. Wie wil nog naar zo'n leider horen!

Maar toen heeft de Heiland hun het dwaze van hun kritiek onder het oog gebracht, en tevens de bal teruggekaatst. Hij liet hen in het drietal gelijkenissen, die in dit hoofdstuk zijn opgetekend, zien, hoe voor de hand liggend zijn gedrag was, hoe het juist lag in de lijn van zijn roeping, en hoe slechte zielzorgers zij zelf waren, die zelf als de wettige ambtsdragers paradeerden, en Jezus als een indringer beschouwden. Wat wilt ge Mij verwijten, dat Ik het verlorene in Israël opzoek? zo zei Hij. Ik ben daarin juist een trouwe herder. Een goede rabbi moet toch juist het zoek geraakte verbondskind opzoeken, en tot de schaapskooi trachten weder te brengen. Juist als ik alleen maar de nette Israëlieten bezoek, ben Ik een ontrouwe Herder.

En toen gaf Hij in de daarop volgende gelijkenissen een paar illustraties, die onomstotelijk vaststelden, hoezeer Hij gelijk had en hoe hun kritiek er naast was. Er was een herder, en die had honderd schapen, maar er raakte er een zoek. Maar wat herder laat dan niet de negen en negentig, die niet verloren zijn geraakt en nog bij de kudde zijn, achter om dat ene verloren schaap te zoeken, en is niet vol van blijdschap als hij het tot de kudde kan terugbrengen? Hij kan zijn blijdschap niet op, maar moet het aan ieder vertellen. En welke vrouw, die van haar tien penningen, die ze bezit, er een kwijt geraakt is, keert niet het huis onderste boven, om juist die ene te zoeken? Vooral als die, zoals sommigen beweren, een onmisbaar onderdeel vormde van haar bruidsketen, die anders geschonden bleef. Het zou geen echte vrouw zijn, die dat niet deed, en als ze het verlorene terugvond, haar vreugde niet met anderen zou willen delen.

En er was een vader, wiens ene zoon was weggelopen uit het vaderhuis en van het vaderhart de wereld in. Maar wat vader zou dan niet vol droefheid en verlangen naar die

UIT DE INHOUD:

<i>De gelijkenis van de oudste zoon</i>	J. v. D.
<i>Nog eens: een appèl (IV)</i>	C. V.
<i>De ontfermingen Gods (VIII)</i>	W. B.
<i>Protestants — Rooms — Joods</i>	J. M.
<i>Naar de top der aarde (XIII)</i>	P. G.
<i>Uw zoon in het leger</i>	J. B.
<i>Boekbespreking</i>	G. V.
<i>Over reizen en reismethoden</i>	H. R. R.
<i>Van hier en ginds</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

verloren zoon uitzien, en niet verrukt van vreugde hem tegemoetsnellen, als zijn kind berouwvol weerkeerde. Hij zou hem met open armen ontvangen en een feest aanrichten, omdat hij zijn vreugde niet opkon, dat zijn zoon, die verloren was, werd gevonden.

Als gewoonlijk is het onderwijs van onze Heiland zo stringent, zo dwingend en zo evident, zo duidelijk en klaar, dat ieder wel moet antwoorden: zo is het! Wie dat niet zou doen, die heeft geen vaderhart. En wie dat niet mee zou voelen, ja, dan komt de clou van de gelijkenis, die is net als die oudste zoon!

En daarom gaat het in deze gelijkenis! Zij te wie ze is gesproken, moeten zelf de toepassing maar maken. Wie met de vader geen feest wil vieren en niet blij is over de terugkeer van de verloren zoon, en morrend buiten staat, die is in werkelijkheid de verloren zoon, als hij zich niet bekeert! Hij verraadt in het feit, dat hij de smart om het verlorene niet kent, en in zijn algeheel gebrek aan blijdschap als zijn broeder van zijn doolweg weergekeerd is, dat hij van een andere geest is. Ik hoor daar niet bij, zegt hij. Gaat dat hier zo? Ik moet er niets van hebben. Ik voel me daarboven verheven. En hij bewijst meteen, dat hem alle kinderliefde ontbreekt. Hij heet de oudste zoon, maar hij is niet meer dan de eerste knecht, die slechts gewerkt heeft om loon.

En als zo de Heiland eindigt, dan voelen de farizeeërs: dat gaat tegen ons! Ons heeft Hij op het oog met die oudste zoon! Hij beschuldigt ons dat wij missen het herdershart en dat ons het kinderhart ontbreekt, dat ook de broeders, zelfs de verlorene, nog liefheeft en zoekt. En hij bedreigt ons, dat wij er buiten staan, buiten het vaderhuis, en onszelf buitensluiten buiten het grote feest, dat eenmaal zal gevierd worden als alle verloren zondaars binnen zijn!

Dit is de scherpste veroordeling van de mentaliteit van Israëls leiders. Maar ook van alle deugdzaamheid, hoe rechtzinnig ook, die op grond van eigen aangelegde maatstaven zich de rechthebbende acht, die eisen kan, maar zichzelf niet als zondaar kennende, die van genade leeft, al wat zondig is en afwijkt, veracht.

Wij spreken als gereformeerden natuurlijk wel veel over de zonde, en dat we genade nodig hebben en van genade moeten leven. Maar lopen we ook geen gevaar om in dode

rechtzinnigheid onszelf te achten als zulken, die feitelijk de rechthebbenden zijn op wat genade is en blijft? Een mentaliteit, die zichzelf zo zuiver acht in de leer, maar wat afgedwaald is veracht, en koelweg kan verioeren laten gaan, die is van een andere geest dan de Goede Herder. Debatteren en redeneren en polemiseren, het kan nuttig zijn, maar als we menen, dat dat het enige criterium is van goed-vrijgemaakt-te-zijn, en we koud en hard zijn tegenover al wat dwaalt, die late zich waarschuwen door de gelijkenis van de oudste zoon. Het is het gevaar voor de rechtzinnige kerk, dat het bij haar niet worde dode rechtzinnigheid.

Evangelisatie is niet onze sterkste zijde. De

Heiland breekt hier de gelijkenis af. De fari-zeëen moeten zelf maar aan haar het slot geven. We weten het: ze hebben zich niet laten gezeggen. Ze hebben zich verhard, en zich zelfs van de Heiland afgekeerd.

Maar de roepstem was zo lieflijk en dringend, die in deze gelijkenis tot hen kwam: weest dankbaar, dat gij Gods kind moogt zijn, en in Zijn huis moogt verkeren! Maar laat het u zo dankbaar maken, dat het u dringt om hen, die er buiten zijn geraakt, weer terug te brengen in de schoot der kerk, en tot het hart des Vaders. Anders wordt uw eigengerechtigheid uw schuld, die u kan doen verloren gaan!

Heerenveen.

J. VAN DIJK.

Nog eens: een appèl

IV

De historie herhaalt zich

Een van de meest opvallende — en meest verdrietige! — dingen in de kerkgeschiedenis is dit, dat daarin dezelfde speculatief-theologische constructies en ook dezelfde zonden en dwaasheden, altijd weer terugkeren.

Men kan veilig zeggen, dat deze euvels, nadat ze min of meer uit het leven van een kerk of kerkengroep waren verdwenen, na verloop van tijd, meestal in een wat ander gewaad, steeds opnieuw opduiken.

Oude, schijnbaar overwonnen, theologische meningen vinden dan weer nieuwe verdedigers. En deze gaan er dikwijls voor in het vuur met een zekerheid en een kracht, alsof er vroeger nooit iets steekhoudends tegen was aangevoerd en ze de kerk niet steeds grote schade hadden berokkend. En de oude zonden en dwaasheden worden voor de zoveelste maal opnieuw bedreven, zonder dat men er notie van schijnt te hebben, hoe ontzaglijk veel ellende ze door alle eeuwen heen in de kerk des Heren hebben aangericht.

Bavinck heeft eens gezegd, dat het opvallend is van hoe weinig gedachten de mensheid heeft geleefd. Met een variatie op dit woord zou men kunnen zeggen: het is opvallend door hoe weinig speculatief-theologische constructies, menselijke dwaasheden en zonden men de kerk Gods — veelal met de beste bedoelingen — steeds weer heeft geschonden.

Deze dingen komen iemand als vanzelf voor de geest als hij van de geschiedenis der Geref. Kerken van ná 1892 kennis neemt.

Want als men zich enigszins in de historie der Afscheiden Kerk van zeg 1850—1870 heeft ingeleefd en men houdt zich daarna met die van 1892—1905 bezig, doet men de teleurstellende ervaring op, dat de spanningen en moeiten, welke gedurende die eerste periode de kerk verontrustten en verwarden, precies zo ook in die tweede periode optraden. Alleen zijn ze dan nog een beetje ernstiger en gevaarlijker.

* * *

Wat toch was het geval?

Wel, vooral sinds 1890 verdedigde Kuyper met grote geleerdheid en met veel élan een verbonds- en doopsopvatting, welke in haar grondstructuur geheel gelijk was aan die welke een veertig jaar eerder door mannen als Joffers en Van Velzen waren gepropageerd.

Ongetwijfeld, de uiteenzettingen van Kuyper zijn veel en veel geleerder en diepzinniger dan die van de genoemden. Ze verschillen als een eenvoudig stuk gereedschap van een zeer ingewikkelde machinerie. Of, anders gezegd, als een simpele tekening van een geniaal opgezette schilderij. Maar wat de grondconceptie betreft zijn ze toch geheel aan elkaar gelijk.

Evenals Joffers en Van Velzen brengt namelijk ook Kuyper zijn gehele verbondsconstructie onder beheersing van de verkiezing. Dat wil zeggen: van zijn idee omtrent de eeuwige verkiezing.

Het genadeverbond, zo leert hij namelijk, is een verbond tussen God en Christus in diens kwaliteit van Middelaar en optredende als Hoofd van de uitverkorenen. Als zodanig is het reeds in de eeuwigheid opgericht. Kwantitatief wordt voorts dat verbond ge-

heel en al bepaald door de uitverkorenen. Wel krijgt het verbond in deze wereld ook een „uitwendige gestalte”, speciaal door de doop. Maar die uitwendige gestalte dekt het geestelijk-inwendige van het verbond allermint. Wie aan dat geestelijk-inwendige van het genadeverbond geen deel heeft is niet meer dan een schijnbondeling.

Zoals Kuyper de eigenlijke oprichting van het verbond der genade naar de eeuwigheid verlegt, zo doet hij dat ook met het ganse heil.

Dat spreekt trouwens vanzelf.

Want het eeuwige heil, de verlossing der mensen, is het wezen, het grote geschenk van het genadeverbond.

„Lang voor de wedergeboorte — zo schreef Kuyper — ligt onze verkiezing, ligt onze voorverordening, ligt onze rechtvaardigmaking, ligt onze verheerlijking, en als God de Heere eindelijk het uur der minne gekomen ziet, om alsnu het wonderwerk der wedergeboorte in ons te planten, moet al het buiten ons om volbrachte wel in ons gebracht en voor ons geloofsbewustzijn ontdekt worden, maar behoeft er in en bij God feitelijk niets meer voor ons te geschieden.

Als God de Heere ertoe overgaat om een dooden zondaar weder te baren en dien stokdoove het gehoor schenkt, dan is die „zondaar, die daar dood in zonde en misdaden ligt”, voor Gods eigen bewustzijn reeds een beminde, een verkorene, een gerechtvaardigde, een aangenomene tot zijn kind. Alleen zijn lieve kinderen maakt God levendig.”

Die wedergeboorte, of anders gezegd, die levendmaking van de mens stelt Kuyper zich nu als volgt voor: Eerst denkt God in zijn gedachten de nieuwe mens die in een „oude” mens komen zal. Vervolgens wijzigt God in zijn denken die nieuwe mens naar het bijzondere karakter van de persoon die wederom moet geboren worden. Dan scheidt Hij een **bepaalde** nieuwe mens. Vervolgens draagt God de Here de kiem, waarin deze nieuwe mens besloten ligt, „in het centrum van ons wezen in”. En eindelijk „brengt de Heere de vereeniging tot stand tusschen dit kiemend leven en ons „ik”, dat in het centrum van ons wezen ligt. In deze kiem van het nieuwe leven zit dus de geheele nieuwe mens reeds in en hij zal er even zeker uit voortkomen als het graan uit het koren.”

Kuyper noemt die wedergeboorte een **physische** daad Gods.

Naar Kuypers overtuiging ontvangen nu alleen de uitverkorenen, in feite alleen de **wedergeborenen**, de ware doop.

Dat spreekt op zijn standpunt vanzelf. Want de doop **verzegt** de wedergeboorte. Of, anders gezegd: de doop verzegt de **inwendige genade**. Naar zijn eigenlijke wezen is de doop verzegeling van de wedergeboorte of van de inwendige genade.

Maar als dat zo is, dan kan er natuurlijk ook van geen echte doop sprake zijn als er in een mens geen wedergeboorte plaats vond, als in hem geen „inwendige genade” aanwezig is!

De doop bewerkt volgens Kuyper voorts ook een versterking van het geloof. En dan nader versterking van de **kiem** van het geloof. Maar het spreekt weer van zelf dat van **versterking** van dat geloof geen sprake kan zijn, als er geen geloof aanwezig is.

Als aan een niet-wedergeborene de doop wordt bediend, dan is wat zo iemand ontvangt daarom niet meer dan een **schijndoop**. Hij is niet meer dan een **blote vorm**.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Het spreekt nu als vanzelf, dat Kuyper er toe kwam de wedergeboorte de **feitelijke, de geestelijke** grond van de doop te noemen.

Als er geen wedergeboorte aanwezig is, kan er van een echte, een volle doop immers geen sprake zijn! De wedergeboorte is de onmisbare voorwaarde voor het ontvangen van de ware doop. En daarom is zo in die wedergeboorte de eigenlijke, de geestelijke **grond** van de doop.

Nu is het evenwel zo, dat God gezegd heeft, dat **alle** kinderen der gelovigen gedoopt moeten worden.

En zie, daarom moeten we beginnen met aan te nemen dat **al** die kinderen ook wedergeboren zijn. Neen, we mogen natuurlijk niet zeggen, dat ze wedergeboren **zijn**. Ook niet dat ze zeker wedergeboren zullen worden. We mogen niet verder gaan dan te **veronderstellen** dat ze wedergeboren zijn. Maar dat **moet** dan ook beslist gebeuren. Dat is gebiedende eis. Doet men dat niet dan mag, dan kan men de kinderen niet dopen. Dan heeft men geen „grond” daarvoor. Men kan, men mag de kinderen alléén dopen op grond van die veronderstelde wedergeboorte. De kerk mag nooit anders dopen „**dan in de onderstelling, dat de doopeling een uitverkorene en wedergeborene is.**”

Met grote ernst en kracht verdedigde Kuyper deze theorie.

Ze was voor hem een waarheid Gods.

Hij schreef zelfs de krasse woorden: „Volhardt iemand... in de opinie, dat een kind zou mogen gedoopt worden, **zonder** dat daarbij zijn uitverkiezing ondersteld werd, en alsof eerst in den **volwassene** het genadewerk Gods kon beginnen, **dien zeggen wij aan dat hij met geen eerlijke conscientie in de gereformeerde kerken blijven kan.**”

* * *

Het spreekt wel van zelf, dat deze theorieën van Kuyper geweldige weerstanden opriepen.

Allen die leefden uit wat door mannen als Pieters, Kreulen, Helenius de Cock c.s. uit de werken der reformatoren weer was opgedolven en gepredikt, verzetten zich uit alle macht tegen wat Kuyper in dit opzicht predikte.

En die strijd werd zo bijzonder fel en bitter, juist omdat Kuyper zijn opvatting als de enig gereformeerde, en dus ook als de enig **toelaatbare** binnen de Geref. Kerken propageerde.

Deze strijd werd bovendien nog veel meer bewogen gevoerd dan vroeger, omdat Kuyper leerde, dat de door hem gepropageerde veronderstelde wedergeboorte ten grondslag moet gelegd worden aan opvoeding, catechisatie en prediking!

Heel de opvoeding, zo leerde hij, moet **zó** worden ingericht, „alsof ge op **reeds gewerkte** genade bouwen mocht.” Men moet bij opvoeding, prediking en alle ambtelijke arbeid uitgaan van een reeds aanwezige

wedergeboorte in allen met wie men daarbij te maken krijgt.

De ernstige, religieuze bezwaren, welke in de tegenstanders van Kuiper tegen deze kuyperiaanse wedergeboorte-constructie leefden, werden door Bavink eenmaal zó geformuleerd:

De leer van „de wedergeboorte vóór den doop, in al die gevallen, waarin er nog geen geloof en bekeering is,” heeft „**practisch geen nuttigheid**”, en kan daarentegen wel **allerlei geestelijke schade aanrichten**”. „Zij moet dat niet en behoeft dat niet te doen, maar zij kan het zeer lichtelijk doen.”

„Ten eerste kan zij gereede aanleiding ertoe geven, dat velen met een ingebeelden hemel verloren gaan. Als het zwaartepunt uit het geloof in de wedergeboorte wordt verlegd, kan men zichzelf zeer spoedig gerust stellen met de gedachte, dat men in zijn jeugd is wedergeboren en dat dat nieuwe leven zich vroeger of later wel in geloof en bekeering zal openbaren; en zelfs al mocht dat niet gebeuren, dan is dat nog niet beslissend, want de wedergeboorte is genoeg en leidt onfeilbaar tot de eeuwige zaligheid. Op die wijze krijgt men dan dezelfde toestanden van geestelijke oppervlakkigheid, als die er in de Roomsche en de Luthersche kerk heerschen; wie lid der kerk en gedoopt is, wordt in den regel zalig.”

En voorts „kan de leer der wedergeboorte vóór den doop zeer licht de gedachte doen koesteren, dat de dienaar des Woords met

de noodiging tot geloof en bekeering zich alleen tot de wedergeborenen te richten heeft. En wijl naar deze leer de uitverkorenen in den regel in hun prille jeugd vóór den doop worden wedergeboren, komt dit hierop neer, dat de prediking des evangelies alleen de uitverkorenen geldt en er voor de anderen niets anders dan eene verkondiging van hunne verwerping overblijft.”

Deze leer van een wedergeboorte, welke in de regel voor de doop plaats vindt, berooft op deze wijze evenwel „de prediking des evangelies van haar ernst en haar kracht.

Want ten eerste is op dit standpunt elks lot voor de eeuwigheid niet eerst bij den dood, maar reeds bij de geboorte beslist.”

En „ten andere wordt de verkondiging van het evangelie daardoor beperkt op een wijze, die met de Schrift en met de belijdenis in strijd is. In de Gereformeerde kerk is er dikwerf een ernstige strijd over het „aanbod der genade” gevoerd. Maar ten slotte is toch altijd de algemeenheid van dat aanbod gehandhaafd.”

Een langdurige en scherpe strijd is van dit diepgaande leerverschil het gevolg geweest.

De kerken hebben daar zwaar onder geleden.

Ten slotte werden de spanning en de tegenstellingen zo scherp, dat men het twistpunt op een generale synode bracht.

Dat geschiedde in 1905.

C. V.

De ontfermingen Gods

(VIII)

Als het zo ver is, dat de Heere het gansche gebed van Mozes verhoord heeft, dan is het, alsof bij Mozes de spanning breekt. En dan staat hij voor het wonderlijke raadsel, dat de heilige God met een onheilvolk zal optrekken, dat de heilige God zal wonen te midden van een schare rebellen. En daarom vraagt Mozes een laatste bevestiging van het woord des Heeren. Hij vraagt aan de Heere het uiterste bewijs, dat echt alles weer goed is, dat God Zijn boosheid heeft laten varen en in gunst met Zijn volk zal optrekken.

Hij zegt: laat mij nu Uw aangezicht mogen zien. Als U mij déze gunst bewijst, dan weet ik, dat het weer helemaal goed is.

Dit is bij Mozes geen nieuwsgierigheid, geen onheilig begeren om in de diepten Gods te mogen binnendringen. Het is een laatste vraag om heilszekerheid. Mozes wil een laatste garantie van Gods schuldvergeving. Want het is toch een onbegrijpelijk wonder, wanneer God wil verder trekken met een volk dat het zo verdorven heeft. Laat me U nu één keer recht in de ogen mogen zien, o God, om te weten, of U het zonder reserve meent met Uw ontferming.

Voor ons is het thans voldoende te weten, dat de Heere zonder méér Mozes' verzoek niet kan inwilligen. Door Gods heerlijkheid werd een Paulus verblind. Door de uitstraling van Gods aangezicht zou Jesaja dood zijn neergelassen. Voor déze majesteit Gods bedekken zelfs de serafijnen hun aangezicht. Mozes zou Gods aangezicht niet kunnen zien en in leven blijven.

Maar de Heere belooft hem wel iets anders: Ik zal al Mijn goedheid voorbij uw aangezicht laten gaan. Dat wil dus zeggen: de Heere gunt het aan Mozes, dat hij een blik werpt in Gods hart. Hij mag niet het verborgen aangezicht Gods aanschouwen, maar hij mag wel zien, wat de Heere drijft tot schuldvergeving: Zijn ongehouden goedheid. En Ik zal Mijn Naam 'Jahwe' uitroepen: Ik ontferm Mij over wie Ik Mij ontferm en Ik ben barmhartig wie Ik barmhartig ben. Hier staan de woorden die door Paulus worden aangehaald in Romeinen 9.

Ik zal Mijn naam 'Jahwe' uitroepen. Diezelfde naam heeft de Heere reeds eerder aan Mozes bekend gemaakt bij de brandende braambos. En de Heere heeft toen de inhoud van deze naam genoemd: Ik ben Die Ik ben, Ik ben trouw aan Mijzelf, in Mijn heilswil blijf Ik Mijzelf gelijk, Ik doe wat Ik beloofd heb.

Maar nu geeft de Heere een nadere verklaring van deze naam. Voor zijn knecht, die hunkert naar heilszekerheid, voor Zijn

gemeente die hongert naar de zekerheid der schuldvergeving, verklaart de Heere Zijn Naam aldus: Ik ontferm Mij over wie Ik Mij ontferm; Ik ben barmhartig wie Ik barmhartig ben.

Door deze woorden krijgt Mozes te zien, wat er in Gods hart omgaat. En hij ontdekt daar de rusteloze gloed van Gods barmhartigheid, de onveranderlijkheid van Zijn ontferming. Dáárin ligt de laatste grond van de heilsgeschiedenis. Hierop alleen kan de heilszekerheid van Mozes en het volk rusten.

God zal het wonder der wonderen tonen: Hij trekt door deze wereld met een hardnekkig, verdorven, zondig volk. En Hij kan dit doen, omdat er in Zijn hart een onuitputtelijke bron van ontferming is. En vraagt u naar de grond van Gods ontferming, dan zegt God: Ik ben nu eenmaal Die Ik ben; Ik ontferm me over wie Ik me ontferm. Daar ligt geen diepere grond meer onder. Mijn ingewanden zijn bewogen over Mijn volk en daarom zal Ik barmhartig zijn.

Als Paulus in Romeinen 9 deze woorden aanhaalt, dan snijdt hij daarmee dóór de zenuw van het Jodendom, de hartader van het Farizeïsme. Is er onrechtvaardigheid bij God, wanneer Hij de werken niet in rekening brengt? Is het wel eerlijk, wanneer goddeloze heidenen om niet worden gerechtvaardigd, om niet worden opgenomen in de ontfermingen Gods, terwijl de Joden die gezwoged hebben om iets te bereiken bij God, door Hem worden gepasseerd?

Is er onrechtvaardigheid bij God? Neen, volstrekt niet. Want reeds bij het begin van Israëls historie heeft God het bekend gemaakt, dat de ganse heilsgeschiedenis alleen rust in Zijn ontferming.

Indien Hij bij Mozes de werken tot fundament van Zijn heil had gemaakt, ja, dan zou het onrechtvaardig zijn, wanneer Hij nu de werken niet meetelde. Maar reeds aan Mozes, nota bene de wetgever van het Oude Verbond, heeft God onomwonden gezegd, dat alleen Zijn vrije gunst de basis is van Israëls volksbestaan. En Israël is eeuwen lang een wonder geweest in de wereld, niet vanwege zijn werken, maar omdat God uit ongehouden goedheid met dit volk, dit hardnekkige, verdorven volk wilde optrekken.

Christus zegt ergens, dat de Joden op Mozes hebben gehoopt. Ze hebben verwacht, dat Mozes in het eindgericht het voor hen zou opnemen, omdat ze met een onnavolgbare ijver zijn wet in praktijk hebben gebracht. Maar Christus zegt erbij: déze Mozes, op wie gij gehoopt hebt, zal tégen u getuigen. Want Mozes wist, wat gij vandaag niet meer weet, dat alleen de ontfermingen en de barmhartigheid Gods Zijn volk hebben gedragen.

En dus hangt het niet af van hem die met weergalozen volharding loopt; en het hangt niet af van hem die met een taai uithoudingsvermogen wil. Maar het is alles afhankelijk van God Die Zich ontfermt.

Toen ik ermee begon om Romeinen 9 wat nader te bezien, heb ik niet geweten, dat de uitzichten zo verrassend zouden zijn. 'k Heb niet geweten, dat telkens weer, na elk onderdeel de lofzang eruit geperst zou worden: o diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods; hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen en hoe onnaspeurlijk Zijn wegen.

Ja, hoe onnaspeurlijk zijn Zijn wegen. Want daar is het Paulus om te doen, dat wij zien de gangen Gods door de historie, Zijn gangen van heil en ontferming:

Uw gangen, zo vol roem en eer,
o grote God, geduchte Heer,
zijn aan Uw volk gebleken;
de gangen van mijn God en Vorst!

Baarn.

W. BORGDORFF.

PROTESTANTS - ROOMS - JOODS

In de Canadian Reformed Magazine van 1 november j.l. schrijft de eindredacteur, ds G. van Dooren van Burlington, Ont. over een in de Verenigde Staten van Amerika verschenen sociologische studie van de hand van prof. Herberg. De titel van de studie staat hier boven: „Protestant — Roman Catholic — Jew”. Wij hebben het boek niet onder de ogen gehad, maar we nemen een gedeelte over uit wat ds Van Dooren schrijft.

En we twijfelen niet of dit zal de belangstelling hebben zo niet van alle, dan toch van die lezers, die zich interesseerden voor hetgeen wij het vorig jaar in dit blad over het amerikaans kerkelijk en geestelijk leven hebben geschreven. We hebben toen gewaarschuwd tegen het vaak te gemakkelijk generaliseren, dat we zo graag doen vooral als het over Amerika gaat. Als we bijvoorbeeld lezen over jeugdcriminaliteit in Amerika dan weten sommige publicisten daarover op zulk een suggestief generaliserende wijze te schrijven, dat de argeloze lezer denkt, dat de amerikaanse jeugd enkel uit schoffies bestaat. Die argeloze lezer is er dan net zo ver naast als wanneer men op grond van locale criminaliteit in sommige kringen van de nederlandse jeugd, generaliserend, de hele nederlandse jeugd zou verdenken van hoogst crimineel te zijn. We moeten met generaliseren altijd oppassen. We moeten met generaliseren vooral

oppassen als we schrijven of lezen over een volkenmengsel als de bevolking van de Ver. Staten is. Daarom passe men op en zij men voorzichtig met generaliseren. Prof. Herberg doet het in zijn sociologische studie óók. Het kan niet anders. Hij zoekt naar algemene tendenzen in de veelheid van het onderzochte materiaal. Maar men zij gewaarschuwd. Na dit kleine attentiesin leze men wat ds Van Dooren over de studie schrijft. Hier volgt een citaat.

„In deze, op veel feiten en enquêtes gebaseerde studie constateert de schrijver, dat de „drie grote godsdiensten”, namelijk de Joodse, Roomse, en Protestantse hoe langer hoe meer gelijk worden. De verschillen, de distincties, van de verschillende groepen komen, zegt hij, steeds meer op de achtergrond, en er is niet alleen een sterke tendens, maar ook een mate van waarschijnlijkheid dat deze drie „typen” van godsdienst zullen samensmelten tot de éne „**American Religion**”.

Deze „religie” is volgens Herberg een religie van „feeling and succes”; een zaak van religieuze emotie, of wilt ge emotionele religie enerzijds — en anderzijds een zaak van standing, van well-being, van success, een accent om zo te zeggen, en een exponent, op het algemeen-menselijke.

Hoewel tot op zekere hoogte een niet-

geïnteresseerde toeschouwer, vraagt de schr. zich af, hoe deze gang van zaken toch wel mogelijk is geworden.

Mogelijk heeft hij reeds in de titel van zijn boek een bepaald antwoord op deze vraag willen formuleren, door de historische volgorde (joods-rooms-protestants) precies om te keren. En dus te suggereren, dat hier een terugwaartse beweging valt waar te nemen. Dat het „Protestantisme” een neiging tot verroomsing toont, en beide niet vrij zijn van een hang naar ver-joodsing der „religie”.

In elk geval wijst Herberg zeer beslist op een hem door de feiten geleerd feit, dat namelijk het ontbreken van de kennis omtrent de inhoud van de Bijbel hier een overheersende en gevaarlijke rol speelt. Volgens zijn enquête gelooft 80% van de Amerikanen, dat de Bijbel het Woord van God is. Maar 53% van deze mensen bleek niet in staat om de namen van de eerste vier boeken van het Nieuwe Testament (de evangeliën) te noemen.

Volgens hem is voor al die mensen, die nog grif erkennen dat de Bijbel een goddelijk boek is, die Bijbel zelf echter niet meer dan een „emotional symbol”. Als een mooie „Statenbijbel” met koperen hoeken en sloten, en een eeuwenoud familie-register, maar nooit meer gelezen — slechts opgepoetst en in de hoek van de kamer gezet. De Bijbel is voor hen niet meer belangrijk vanwege zijn inhoud, doch slechts als een symbool, een teken, dat ons gevoel raakt.”

En dan dit:

„Deze verregaande onkunde ten aanzien van de inhoud der Heilige Schrift zoekt een soort compensatie, vergoeding in wat iemand anders noemt: „de vlucht in het heilige”. Hij constateert, dat de gevoels-godsdienst van onze dagen zich wil uiten in een liturgisch „gebeuren”, waarbij de „worshippers” onder leiding van de liturg in het „heiligdom” de hoogte beklimmen naar het mysterie, het welk men dan God noemt.

Architectuur, ambtskleding, gewijde handeling, gewijde koorzang, die alle moeten de treden zijn waarlangs de godsdienstige mens opklimt naar het „Heilige”, het „numineuze”, het goddelijke.

In deze gang van de aanbieder ligt voor hemzelf dan het moment van de „beslissing”, waarmee hij zich „tot God bekeert”. Het aanknopingspunt met de bovennatuurlijke wereld, het raakpunt tussen de verticale lijn van de „Heilige” en de horizontale lijn van het menselijke.

Terecht is opgemerkt, dat deze „hoge vlucht” die de godsdienstige mens onzer dagen zoekt in de „worship” toch feitelijk niet anders is dan een doodgewone vlucht. Een vlucht van de zekere, onderscheidende, kennis van de Heilige Schrift vandaan. Een vlucht uit eigen onzekerheden over die zekere kennis, een vlucht uit de twijfel, de geestelijke armoede, de onkunde, naar het onuitsprekelijke, ondefinieerbare, „geheim van het Heilige”.

Als men samen (vooral „samen”) op die wijze probeert de ziel op te heffen in de religieuze gebeurtenissen van de kerkelijke eredienst, dan behoeft men immers niet meer te spreken, niet meer te debatteren, niet meer waarheid van leugen onderscheiden, beklagen van ketterij. Dat is alles maar een „lager” regioon, een gebied waar de een in hoogmoed zich opzet tegen de ander, en zich inbeeldt het beter te weten dan de ander, ja zelfs zich inbeeldt, werkelijk iets te weten omtrent „God en goddelijke zaken”.

Weg met die lagere, die hoogmoedige, en toch ook zo ordinaire kennis.

En op weg naar een „hogere”, een andersoortige, religieuze „kennis”.

Op die wijze ziet Herberg de weg geplaveid naar een almenselijke religieusiteit, die alle godsdienstige verschillen en geschillen, o neen niet overwint, maar „overcomes”, te boven komt, en dus onopgelost ver beneden zich laat.

Langs die weg is de principiële mogelijkheid gegeven voor de uiteindelijke „hereniging” van Jood, Roomse en Protestant. Omsmelting tot de ene „american religion”, de ene almenselijke godsdienst van ontroering en succes.”

Ds Van Dooren merkt dan onder meer nog op:

„Wie wat meegeleefd heeft de laatste tien, twintig, jaren heeft in bovenstaand allerlei bekende geluiden gehoord. Geluiden waar-

tegen bijvoorbeeld een man als prof. K. Schilder de „eenvoudigen” zo gewaarschuwd en geharnast heeft; reeds in zijn strijd tegen het „Calvinistisch Congres” en vooral in zijn levensstrijd tegen de ijdele filosofie van Karl Barth.”

We zouden hier nog bij willen opmerken: en vergeet vooral op het Amerikaanse continent een man als dr Mc Intire in dit verband niet. Deze schreef in een werk dat reeds in 1949 verschenen is over de tendenz die bij de voorstanders en voortrekkers van de Wereldraad van Kerken duidelijk is, om de kleine en grote scheuren binnen het christendom te helen.

Letterlijk schreef hij:

„De droom van de afvalligen in de Wereldraad is dat de kleine breuken eerst en tenslotte het „grote schisma” zal worden ge-

heeld. De grote oecumenische zending is deze schisma's helen, maar God noemt het het grote Babylon, de Moeder van alle hoerijen, en van de gruwelen der aarde. Het is een verborgenheid hoe zoveel ten aanzien van Jezus Christus met elkaar strijdende en elkaar weersprekende standpunten elkaar kunnen vinden en een gemeenschap genoemd kunnen worden.”

Dit schreef Mc Intire in 1949. Sindsdien heeft hij met nooit aflatend élan deze beweging, die gericht is op één toekomstige eenheidskerk, bestreden met de pen en met zijn stem via dagelijkse radio-kwartiertjes per week, die over een aantal zenders in de Ver. Staten worden uitgezonden. Hij is op het westelijk halfrond de grote bestrijder van deze „droom” van de valse oecumeniteit geworden.

J. MEESTER.

Naar de top der aarde

(XIII)

De herkomst van de Lappen moge in het duister liggen, zeer duidelijk is, dat hun leven steeds verweven is geweest met de rendieren, waarop ze jacht maakten of die zij in kudden hoedden. Tegenwoordig zijn er van de ruim 30.000 Lappen, die er in het Noorden leven niet meer dan 4.000, die als Nomaden of half-Nomaden leven.

Daarvan treft men er 3.000 aan in Zweden. Dit hoge verhoudingscijfer komt voor rekening van het beleid der Zweedse regering, die alles doet om voor deze Nomaden ge-

dat het op de rotsachtige bodem aantreft, zulk een heerlijk uiterst mals vlees heeft. De Lappen melken de rendieren ook. Veel melk geeft het rendier niet, maar de melk is wel vijf maal zo vet als van een koe. De overgrote meerderheid van de Lappen heeft het Nomadenleven prijs gegeven. Men onderscheidt:

Berglappen, die met grote kudden op- en neertrekken over grote afstanden. Merkwaaardig genoeg gaat de trek met name in Noorwegen als de koude komt niet dalwaarts maar juist bergopwaarts. Het rendier weet namelijk instinctmatig, dat wanneer het gehele land beneden met sneeuw bedekt is op bepaalde

„De kinderen moeten praktisch gekleed zijn, zegt moeder”.

schikte weidegronden voor hun kudden beschikbaar te houden. Met het sedentair worden, het zich vast vestigen van de Lappen, zijn toch ook grote bezwaren voor dit Nomadenvolk steeds verbonden geweest, als verarming, terwijl ook velen ten offer vielen aan t.b.c.

Door de zorg der Zweedse regering is het aantal rendieren, dat in 1939 beneden de 80.000 was gedaald, weer geklommen tot meer dan 250.000.

Het rendierenvlees is een zeer gezocht exportartikel. Wij hebben het zelf verscheiden malen gegeten en hebben vermeld gestaan, dat een dier, dat leven moet van wat dor mos,

berghellingen de bodem beschutte plekken heeft, die nagenoeg vrij van sneeuw gebleven zijn. Daar zoeken ze het mos als hun voedsel.

Verder zijn er **Boslappen**. Deze hebben een kleine kudde rendieren, die in een beperkt bosgebied samen rondtrekken.

Visserlappen, die leven van de jacht op rendieren en van de visserij. Zij hebben meestal een vaste woonplaats.

En dan tenslotte nog de **Dorpslappen**, die in dorpsverband wonen en dus een vaste woning hebben. Zij hebben vaak wel drie of vier rendieren op stal staan in de tijd, waarin de muggenplaag het ergst is.

Het zijn de Berglappen, die het zuiverst het

Nomaden-bestaan bewaard hebben. Wanneer de bodem te besneeuwd raakt en het rendier geen voedsel meer kan vinden, dan geven de kudden zelf het sein tot de grote trek. Allen maken dat mee, zelfs de zieken. Alleen zij, die sterven gaan, blijven vrijwillig met een zekere stoïcijnse kalmte achter in een tent. Later vindt men hen dan wel terug om hun een christelijke begrafenis te geven.

Zelfs in de felste kou gaat de tocht ononderbroken verder. De kleding van de Lappen is op het klimaat berekend. De mannen dragen een windjak van zware stof, met hoge kraag en nauwsluitend om de polsen. Sokken dragen ze niet, doch beenwindsels. Hun schoeisel bestaat uit een soort pantoffel. In de natte perioden van het jaar dragen ze in de plaats daarvan moccasins, hakloze hoge schoenen uit één stuk rendierenhuid, waarboven slobkousen, waarin ook de broekspijpen worden gestoken. Op hun hoofd dragen ze, of de pompoenmuts, die een pet met klep is met een grote rode pompoen er boven op of de muts met vele, driekantige zwarte flappen. Deze flappenmuts verdringt de pompoenmuts hier en daar geleidelijk aan.

De vrouwen zijn vrij Europees gekleed. Zij dragen sokken van gewone gewezen stof, aan de randen afgezet met lint in de kleuren rood, geel en blauw. Hun statiejapon, waarin ze ter kerk gaan, van loden stof vervaardigd en donkerkleurig, herinnert aan de kleding van de edelvrouwen in de Middeleeuwen.

Alles bij dit Nomaden-volk, zowel wat kleding als wat huisraad aangaat, is sterk op doelmatigheid gericht. Dit geldt ook voor de verzorging der kinderen. Onze moeders zullen wel toestemmen, dat het ondeugende plaatje, waarvan ik hierbij een afdruk plaats, van deze zin voor doelmatigheid blijk geeft. Ik laat het gaarne aan onze moeders over, te overwegen, of hier mogelijk ook iets in schuilt ter navolging. Ik ontleen deze foto aan het boek van Ernst Manker „Lappmark”.

Hun tenten, waarin ze nog wonen, hebben als tentdoek zeehondenvellen. Zo'n tent bestaat uit vier hoofdstokken, twee driehoekige tentdoeken en een losse tentdoekendeur.

Het huisraad bestaat uit houten vaatwerk en houten nappen om te drinken. Ook dit levert hun het bos op. Voorts nog enkele kisten met levensmiddelen, één ketel om boven het vuur te hangen in de tent.

Op de vloer ligt in de zomer berkenloof en in de winter droge biezen. Dat is alles, wat men in deze „Kote” aantreft. De vrouw des huizes neemt in de tent de centrale plaats in, tegenover de deur, de man links daarnaast. Ook tijdens de tocht onder zware omstandigheden en sneeuwstormen b.v. hebben de vrouwen vaak de leiding. Intuïtief schijnen ze dan beter de richting te kunnen bepalen dan de mannen. Bisschop Berggrav, die met de Lappen tochten meegemaakt heeft, verhaalt hoe de vrouwen minstens zo gehard zijn tegen het barre klimaat als de mannen. Hij maakte het mee, dat een Lappenmoeder midden in een sneeuwstorm bij 20° vorst tijdens de tocht haar kind ging zogen.

Is de „kote” de tent voor de berglappen, de boslappen en visserslappen hebben een ander type woning, de „Gamme”, een hut van veenkluiten en stammen. Bij de sleden onderscheidt men veel typen: de Aksje, een bootvormige slee, de Rulka, van voren dicht, van achteren open, de Djaka, een bagageslee en de Komse, de wiegenslee.

De rendieren in de kudden zijn grotendeels nog wild en weinig getemd. Wanneer zij worden ingespannen om de sleden te trekken, moet meestal eerst weer een dressuurproef vooraf gaan om het dier daaraan te wennen. De Lap gebruikt het rendier wel als last- en trekdiert, maar niet als rijdier, zoals de Kamassen en Toergoezen doen.

Beschouwt de berglap het in het wild voorkomende rendier als een uit kuddeverband verdwaald beest, de visserslap, die zich met de jacht bezig houdt, beschouwt dit dier als jachtbuit.

Enmaal in het jaar heeft de rendierscheiding plaats. Ze worden dan in omheinde ruimten gedreven, direct nadat het kalveren heeft plaats gevonden. De kalveren krijgen dan de oormerken der koeien. Dieren, die niet in de kudden thuis horen worden aan hun rechtmatige eigenaren teruggegeven. De oormerken geven hierover uitsluitsel. Deze grote kudden bestaan doorgaans uit 1000 à 2000 rendieren. De Lappen-maatschappij is ongecompliceerd. Zij leven in

Sida's, familiegroepen van 3 tot 5 gezinnen. Deze familiegroepen bestaan veelal uit broeders en zusters met hun echtgenoten en kinderen. Door de nood gedwongen splitst de sida zich tijdens de wintertrek door voedselgebrek vaak, waarbij dan iedere groep met een aantal rendieren een eigen kant uitgaat.

Zij kennen geen stamhoofden of enig ander oppergezag. Het is dus een vreedzame praktische anarchie. Daar zulk een toestand gevaren in zich bergt en de Lappen ook geen volmaakte mensen zijn, heeft de Zweedse regering Lappenvoogden aangesteld, die een

zetel hebben op de drukst bezochte pleisterplaatsen om behulpzaam te zijn bij het slechten van geschillen en hun voorts sociale bijstand te verlenen. Een mooie vorm van overheidszorg in een maatschappij, die de grootst mogelijke individuele vrijheden in goede orde heeft weten te bewaren. Wat zouden deze mensen raar opkijken, als ze moesten leven in onze „dirigistisch” geleide maatschappij met haar overtrokken overheidsbemoeïing. Men zou er naar kunnen hunkeren, wat dat betreft een laplander te zijn!

P. GROEN.

Uw zoon in het leger

De contactcommissie van de gereformeerde garnizoenskerken heeft voor recruten en a.s. recruten een klein boekje van 54 blz. samengesteld, dat de bar ouderwetse titel voert: **In 's Konings Wapenrok** *). Alével, het is samengesteld door een reserve-legerpredikant, belast met de geestelijke verzorging van een militair hospitaal; een leraar aan de Koninklijke Militaire Academie, kapitein der Militaire Administratie; en een reserve-legerarts; met als toegift een kleine bijdrage over de Sociale Dienst in het leger, van de hand van een ander reserve-officier. Het bevat dus veel leerzaams, veel stichtelijks en heel veel goeds, en ge zult wel doen als ge het uw zoon in het leger, of nog veel beter: uw zoon die naar het leger gaat, in handen geeft. Er is in allerlei opzichten veel uit te leren.

Toch hebben wij, gedeeltelijk op grond van jarenlange ervaring, tegen dit goedbedoelde geschriftje nog wel bezwaren. Waar die inderdaad uit ervaring voortkomen, zijn ze van die aard, dat wij er goed aan menen te doen die breder uiteen te zetten dan in een gewone boekbespreking oorbaar pleegt te zijn.

Vooraf echter nog iets over de „opmaak” van het boekje. Deze past allermint bij de 19-eeuwse titel. De omslagtekening is goed; maar de illustraties (van dezelfde oud-militair) zijn o.i. niet anders dan een gewilde en vaak stuntelige nabootsing van de kinderlijke tekeningetjes in de hedendaagse stripverhalen. Het kolderaccent dat menig plaatje uit het lood heeft getrokken, past niet in dit brave boekje. Gelukkig niet. Het is afgekeken van wat op dit gebied vandaag in de mode is; van de christelijke soldatenkrant REVEILLE zelfs (die onlangs op een los inlegvel in een serie plaatjes bij de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan deze zijn uitgeklede broeder naar een ziekenzaal deed vervoeren op een scooter). Al even stijlloos is de telkens opzettelijk gewijzigde verdeling van de bladspiegel in het eerste stuk. Waarom toch die namaak? Een titel uit de vorige eeuw, „lollige” prentjes uit de onze, en een inhoud die er zo wat tussen in blijft met veel ouderwets-degelijks en weinig frisse nieuwe dingen, en hier en daar een paar „aangepaste” woorden als: soldaterij, grieten, enz. Jammer, dat wij gereformeerden zo moeilijk, ik zeg niet **eigen** stijl, maar toch **stijl** vertonen. Waarom niet een titel als: „In Dienst” zonder meer, of: „In Dienst van Koningin en Vaderland”; en voorts wat knap fotomateriaal en een evenwichtige verdeling en „opmaak” van het hele boekje?

Dit punt raakt ook de samenstelling van het geheel. De onderlinge samenwerking tussen de drie scribenten had beter kunnen en moeten zijn. Het moet niet kunnen voorkomen dat op blz. 18 de eerste schrijver aan militairen van opleidingsdepôts, cursussen en scholen aanraadt, hun Commandant te vragen, op maandagmorgen te mogen terugkeren, en er zelfs een ontwerp-verklaring van de kerkeraad bij laat afdrukken(!), terwijl de tweede op blz. 41 schrijft: „Ieder doe zoals hem thuis geleerd is: die reist verachte hem niet die niet reist; die niet reist veroordele hem niet die 't wel doet. Als je meent het niet te moeten doen, bega dan niet de fout, niet eenling aan je Commandant te verzoeken „om principiële redenen” op maandagmorgen te mogen terugkeren. Neem de konsekventies voor je beslissing” enz. enz. Men kieve zo men wil — in het laatste geval spreekt duidelijk de man van de militaire praktijk. O.i. ook juister: hier blijft de nood-

zakelijke ruimte voor de christelijke vrijheid en de persoonlijke keus. En nu zijn we meteen bij het hart van onze bezwaren, op dit punt en op andere. Op dit punt, want ieders omstandigheden zijn anders: van huis en familie, doch ook van garnizoen en garnizoenskerk. Om maar niet te denken aan situaties als we beleefd hebben van sept. '39 tot mei '40. Nog levendig herinner ik mij hoe de toenmalige ds. B. Holwerda destijds in de Amersfoortse kerkbode bepleitte, in de gegeven omstandigheden de zonen en broeders wel op de zondagen te laten reizen. — Een dergelijke persoonlijke keuze wordt overigens in de eerste bijdrage van dit boekje wel aangeraden inzake het gebed bij het eten, dat bij het cafetaria-systeem vaak onmogelijk is, en voor het avondgebed dat in de kazerne slechts zelden geknield kan worden gedaan. Terecht. In al dergelijke gevallen dringen de omstandigheden tot de persoonlijk verantwoorde keuze en handelwijze. In dat klimaat alleen kan het geloofsleven in de meest vijandige omgeving voor wijnen worden behoed. Ouders die hun zoon die naar het leger gaat vóóraf door beloften in zulke zaken binden, doen daarmee kwaad en geen goed. Maar ook ten opzichte van het op zondagavond terugkeren naar het garnizoen lijkt het van geval tot geval weloverwogen gebruik van de christelijke vrijheid toch wel het enige wat in een geschrift als dit aangeraden kan en mag worden. Hebben ook onze jonge broeders ter zee niet hun eigen moeilijkheden met de zondag op deze wijze op te lossen? Het groen van de landmacht beschermt al evenmin als het blauw van de marine of het grijs van de luchtmacht tegen de snel opdringende ontwaarding en ontwrichting van ons publieke christelijke leven. Wij komen in een wereld te leven waarin het al moeilijker zal worden — en misschien na niet zo heel lange tijd wel vrijwel onmogelijk — om op welk publiek terrein ook als christen nog naar eigen stijl te leven en te handelen. Dat is een nood, die als niet alle tekenen bedriegen van veel dichterbij dreigt dan velen zich bewust zijn. In die nood zal onze Heiland ons helpen als wij leven bij Bijbel en gebed, — en anders niet.

Dit brengt mij tot een veel groter bezwaar dat ik heb tegen een bepaalde, ongetwijfeld goed bedoelde, zinsnede in de eerste bijdrage, waarin (nog voordat gehandeld is over bidden en bijbellezen) gewezen wordt op de „Eiserne Ration eines Christen” of te wel het noodrantsoen van een christen. Deze uitdrukking heet ontleend aan een Duits boekje dat een korte samenvatting van de christelijke leer geeft. Nu, dat woordje Duits slikken we wel, al doet het met het plaatje weer zo akelig gewild aan. Maar dat noodrantsoen wordt hier uitgebreid tot een complete lunch! En dat nog wel „ter aanduiding van wat je beslist nodig hebt om in de militaire dienst jezelf te blijven”. Ziehier de inhoud van dat noodrantsoen: „Je „eiserne Ration” moet tenminste (sic!) bevatten een complete Bijbel met psalmen en formulieren; een paar preken; de kerkbode van je thuiskerk; het J.V.-blad en het Geref. Gezinsblad.” „... zorg er voor dat je in de dienst niet zonder deze „eiserne Ration” komt te zitten” (blz. 10). — Zie, hoe goed ook bedoeld, hier ligt het accent beslist verkeerd. Het noodrantsoen van ieder christen is zijn Bijbel en niets meer. Ook in het leger. Met Bijbel en gebed zullen we in alle situaties, ook in nood-situaties, ja dan meer dan ooit, de persoonlijke keus moeten en kunnen doen. Iedere binding **namens de kerken**, in dit geval de

garnizoenskerken, aan bepaalde voorlichtende bladen (het blad waarin U nu leest, inclusief) moet ten stelligste afgewezen worden. Wie zweert bij zijn krantjes loopt altijd, en zeker in een volslagen „onbeschermd” omgeving, gevaar zich in een (onbewust) eigen-gerechtigde houding als model-gereformeerde staande te houden door na te praten wat geen geestelijk eigendom is. Vaak in situaties waarin dit averechts werkt. Een voorbeeld uit de praktijk moge dit illustreren. Op een slaapzaal werd — vele jaren geleden — in het gesprek betrokken het zingen van Johan de Heer voor de N.C.R.V.: het aan ouderen stellig nog bekende evangelisatie-uurtje. Daverend gelach en honende opmerkingen in de gekruide taal van de militaire maatschappij waren het gevolg. Een paar gereformeerde jongens lieten dit gaan — ze hadden over Johan de Heer nooit veel goeds gehoord of gelezen — maar een hervormde knaap maakte er ineens op gezaghebbende toon een eind aan met de opmerking: „Je hebt gelijk, jongens, het zingen is soep, maar zijn evangelie is goed”. De gladackers hadden in een mum van tijd een ander object voor hun spot, op ander, véilig terrein, maar de eer van het Evangelie was gered; wat zeg ik — de eer van de Heiland der wereld. Die paar gereformeerde zwijgers die zo precies wisten, wat er op het chiliasme en zo van Johan de Heer is aan te merken, hebben zich toen geschaamd. Dit is een voorbeeld uit vele; ze liggen in de herinnering van ieder oud-soldaat. Maar men moet het milieu van het leger kennen om de draagwijdte van het zwijgen zowel als van het spreken in zo'n situatie aan te voelen. — Wie bij Bijbel en kranten leeft, leeft voor hij het weet bij kranten en Bijbel, en die krijgt het in het leger bar moeilijk en verachtert geestelijk met de dag. Hij wordt of een eenling met oogkleppen voor, en glashard, — of de duivel vindt hem wel op de eerste de beste gladde plaats. Maar wie in het hart het getuigenis draagt van vader en moeder, dat bindt aan Bijbel en gebed alleen, als nooddrantsoen, die zal de verzoeken doorstaan, de kleine en de grote, en een getuige van zijn Heiland kunnen zijn.

Wellicht denkt u: dat geldt ook van de fabriek, van heel het harde leven in de geestelijk onbeschermd milieu's. Maar dan wijs ik toch eerst op het geheel eigen cachet van de militaire samenleving, waarover W. K. van Dijk schreef in zijn drie artikelen in ons blad, enkele maanden terug. En ik voeg er iets aan toe, dat ik in de tweede bijdrage, die van de man-van-de-praktijk, helaas te veel heb gemist. Zijn voorlichting is m.i. te doctrinair, te sterk opgezet van uit de bekende „theorie” over het recht van de Overheid die het zwaard niet tevergeefs draagt, zonder voldoende psychologische peiling van de vragen die tegenwoordig leven in het hart van iedere recruit die meer wil zijn dan een dom kuddedier. Over het geheel genomen kijken predikant en leraar mij in dit boekje nog te veel naar Neêrlands hope, de bloem der natie, in 's Konings wapenrok. Let wel, het gaat mij hier om de stijl, de inkleding. Het slotstuk van de arts is wat dat betreft frisser. Het geeft weinig over de lichamelijke gezondheidszorg en veel over de geestelijke: over psychische of geestelijke infectie, verandering van milieu, groot willen lijken, verveling. Deze dokter heeft door zijn mannen heen gekeken — door de simulanten en de kankeraars, de uit het lood geslagenen en de twijfelaars — met hart voor de kerels. De andere schrijvers hebben dat ongetwijfeld ook, maar het komt niet zo uit in wat zij hier geven. Zij moraliseren te veel en spreken te weinig vanuit de concrete vragen die de toestand van vandaag oproept. Van Dijk wees er al op dat men met een vloekverbod niet klaar is, als men niet ingaat op het nakomen daarvan en het reageren op godslasterlijke taal in concrete legersituaties. Hoe en wanneer b.v. moet een ondergeschikte spreken als hij bij een Commandant komt, bij wie men de vloeken van de muur kan plukken? (Hierop wordt wel ingegaan, al hadden we het graag wat meer gevarieerd behandeld gezien). Zo kan men ook een goed en sluitend betoog opzetten over het recht en de noodzaak, zijn land te verdedigen, en dus de vijand te vernietigen, en dus te léren vernietigen (het woord vernietigen komt vanzelfsprekend ook in dit boekje voor: blz. 39) — zonder zich voldoende te realiseren hoe

in de huidige wereldsituatie een jongeman van negentien dat verwerkt. Schrijver dezes zal nooit vergeten de wijze waarop hem, nog vóór de laatste oorlog, door een overigens achtenswaardige instructeur werd onderwezen in een concreet geval, hoe hij zijn tegenstander moest doden en daarna met hem had te handelen. Het militaire leven verruwt en devalueert waar geen absolute normen worden gekend en biddend bewaard, omdat — anders dan waar ook elders in het leven — de vernietiging voor ieder die nadenkt, van de morgen tot de avond aan de kim van zijn verbeelding staat. Wil men een vergelijking met de fabriek, dan de wapenfabriek, waar — zoals we deze zomer in een der grootste van West-Europa, in Seraing bij Luik, zelf hebben gezien — niet minder vrouwen dan mannen, van heel jong tot ver over de middelbare leeftijd, voor het hoogste loon dat te verdienen valt van 's morgens vroeg tot dat de fluit weer gilt, geweren staan te maken, met op een meter voor zich tussen al de lopende-band-rommel een foto van wie haar het liefste is op deze gekke wereld: een baby, een bengel, een man. Dat is de praktijk. Wij zeggen niet dat dit anders kan. Wij weten dat niet. Maar we zeggen wel dat wie aan deze mensen ook maar iets kwijt wil, hun leven en bedrijf moet kennen, hun gedachten en „idealen”, hun leegheid en nihilisme wellicht. Dat geldt ook voor wie iets zijn wil voor de soldaten van ons nieuwe leger van na de laatste oorlog. Onze jeugd voelt intuïtief, zo is gezegd, en zo schrijft men (elkaar na), dat ze op de rand van een afgrond leeft. Trouw en vriendschap, de enige deugden die in de oorlogstijd werden geteld, zijn voor haar weer het enige wat in het leven waarde heeft. Uit een schoolopstel van een jongen van zestien jaar, dat mij deze week in handen kwam, citeer ik deze zinnen: „Dat wij in een penibele situatie van de wereld leven, is vandaag wel duidelijk. Er hangt iets in de lucht. De ongelovigen vermoeden op grond van tabellen en statistieken, dat de wereld, als er geen oorlog komt, zo toch geen tien jaar meer door kan gaan. De techniek loopt de mens uit de hand. De moderne mens voelt zich als een schuchter kind in de cockpit van een groot verkeersvliegtuig dat hij eigenhandig naar zijn doel moet vliegen. En de gelovigen gaan, zij het aarzelend, geloven dat zij wel eens konden leven in het uiterste der tijden, aan Johannes op Patmos in gelijkenissen geopenbaard. Gaat er iets vreselijks gebeuren? Oorlog misschien. Oorlog was vroeger ook erg, maar nu veel erger: heel de wereld is nu één flatgebouw. En wat kunnen wij er aan doen? Het collectivisme viert hoogtij, de individualist, ook de christelijke, kan wel op het dak gaan zitten. En onze ouders „bidden” om de vrede, daarmee afbeddend de weën van de Openbaring die toch het einde van de wereld moeten naderbrengen, en de komst van Christus, waarnaar zij met verlangen behoorden uit te zien.” — Voor vader en moeder, en dominee en leraar, woorden om eens over na te denken. Deze jongen moet straks soldaat worden, bij leven en... welzijn. Hij, met duizenden anderen. Hij zal de Overheid — zelfs een kwade — om Gods wil gehoorzaam moeten zijn en zijn plicht moeten doen. Maar te weten, opgeleid te worden om misschien in een werkelijk apocalyptisch wee aan de zijde van de wereldlijke zaaks-gerechtigheid de aarde mede in brand te zetten, dat is toch waarachtig iets wat je op je negentiende jaar niet verwerkt als een les in het autorijden of judo. En zie, daarover hadden we zo graag in dit boekje ook eens iets meer gelezen. Terecht wijst de beroepsmilitair — en we zijn daar heel blij om — ook op de „regels” voor de oorlogvoering in het O.T.: geen vruchtbomen zinloos vernielen, enz., wat in de praktijk van nu wil zeggen: geen vernietigingsoorlog zonder meer. Maar hij voegt daar enkel aan toe: „Hoe ver ligt een bepaling als deze van de praktijk van de moderne totale oorlog” (blz. 37). Ook wijst hij wel op het Gode meer gehoorzaam zijn dan de mens en de persoonlijke keus die het leven kosten kan. Maar het is o.i. alles nog te koud-logisch gesteld. Die laatste mogelijkheid is niet een aanhangselje om een bijbelse theorie sluitend te maken, maar nóód, in een bepaald geval denkbaar in de wereld van vandaag of morgen. En we zullen onze zonen ook niet op mogen voeden, alsof die mogelijkheid zich **nooit** zou kunnen voordoen. Ook hier helpt geen moraal en

geen andere leiding dan die voert tot Bijbel en gebed en persoonlijke keus. Ik denk aan de concentrische fosforbombarmenten op moderne Ninevés door hen, die door Gods Almachtige Hand onze bevrijders zijn geworden, dèsondanks.

Op tijd zich weten terug te trekken is in de opvoeding een belangrijk en moeilijk ding. Op tijd voor te bereiden, voor te leven, met Bijbel en gebed, in geloof, hoop en liefde, is nog moeilijker, en het belangrijkste van alles. God zij ons genadig; ons en onze zonen die met en na ons de toekomst tegen gaan.

J. BOSCH

*) Het boekje krijgt men tegen betaling van de kostprijs, zijnde f 1.25, franco thuis. Te bestellen bij de secretaris van de contactcommissie voornoemd: Mgr. van de Weteringstraat 86, Utrecht. De schrijvers zijn: Ds. J. van Bruggen te Assen; Kapt. R. de Jong te Breda; arts H. Albracht te Utrecht en Kapt. J. Feijen te Assen.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr G. C. Berkouwer: Verdienste of genade?

Een centraal hoofdstuk uit de geschiedenis der grote controversen.

J. H. Kok N.V. Kampen 1958.

Op de dies natalis der Vrije Universiteit, de 20e oktober 1958, hield prof. dr G. C. Berkouwer een rectorale oratie over hetzelfde onderwerp, waarover hij thans dit 86 bladzijden tellende geschrift het licht deed zien. In 284 aan de tekst toegevoegde noten geeft hij nader rekenschap van zijn gevoelens of die van anderen en wijst hij de weg tot nader onderzoek. Het door Kok in linnen band uitnemend uitgevoerde boekje verbaast de lezer door de geleerdheid en de belezenheid van de auteur. Hij neemt ons mee langs de oude en nieuwere en nieuwste boekerij. Zijn onderwerp brengt ons midden in de reeds vier eeuwen omspannende strijd tussen Rome en de Reformatie over de vraag of het heil ons toekomt uit verdienste of uit genade, waarbij, gelijk bekend, de Reformatie het antwoord geeft: „uit genade alleen”, terwijl Rome spreekt van „verdienste en genade”. Niet te vergeten daarbij is dat de term „genade” bij Rome niet dezelfde inhoud heeft. Op zijn bekende, telkens weer aan Bavincks dogmenhistorische exposés herinnerende wijze, gaat Berkouwer op de stand van de controversen in, waarbij hij de tegenstander ten volle tracht recht te doen. Bevreesd, hem in de religieuze grondhouding, die hem ook theologiserend beheerst, ik zeg niet: te raken, maar wel te kwetsen: „De vraag zou tenslotte gesteld kunnen worden of de Reformatie in haar kritiek op het verdienstebegrip niet een persoonlijke aanval doet op het R.K. geloof. Als zij het meritum-begrip (d.i. het verdienste-begrip G.V.) zo analyseert, gelijk ze dat gedaan heeft en doet tot nu toe en parallelen aanwijst met legalisme en farizeïsme, is deze aanval dan niet pijnlijk vanwege haar persoonlijk karakter?” „Ik meen” — zo gaat prof. B. voort — „dat de Reformatie in haar kritiek niet uit de hoogte heeft gesproken. Ze heeft geweten, dat de invloed van het verdienste-begrip zijn sporen nalaat in alle christelijk leven en waarlijk niet alleen in de R.K. kerk. Zo werd haar kritiek ook tot zelfkritiek en zelfcorrectie en zo alleen zal ze ook kunnen worden gehoord en verstaan”. blzz. 84/85. Men zal dit aan prof. Berkouwer gaarne willen toestemmen: in de strijd tegen Rome over het „uit genade alléén” speelde ook het motief van zelfbehoud en pastorale zorg voor de eigen kudde een rol. Maar dat neemt niet weg dat er een belangrijk verschil is tussen de wijze waarop prof. Berkouwer „het gesprek met Rome” voert, en waarop b.v. — om van Luther te zwijgen — Calvijn dat doet. Wanneer de laatste in de Institutie het onderhavige onderwerp aansnijdt, treft ons een bewogenheid, die we bij Berkouwer toch node missen. Handelend over het beroep van Rome op Jakobus tegenover Paulus schrijft Calvijn: „Het is onzen tegenstanders ruimschoots genoeg, indien ze slechts neer kunnen vellen de rechtvaardigheid des geloofs, die wij met zeer diepe wortels bevestigd willen hebben, maar om den consciëntien hun rust weer te geven, daarom bekommeren

zij zich niet zeer. Daaruit kan men wel zien, dat zij wel knagen aan de rechtvaardigmaking des geloofs, maar intussen geen enkelen regel der rechtvaardigheid stellen, waaraan de consciëntiën houvast hebben. Laat hen dus triumpferen, zoals het hun lust, als ze maar van geen andere overwinning kunnen roemen, dan dat ze alle vastheid der rechtvaardigheid weggenomen hebben. En het zal een ellendige overwinning zijn, die ze zullen verkrijgen, wanneer de Heere, nadat het licht der waarheid uitgedoofd is, hun zal toestaan de duisternis der leugen uit te spreiden. Maar overal, waar de waarheid Gods vast zal staan, zullen zij niets vorderen". Inst. III, 17, 11. Vert. Sizoo. Prof. Berkouwer raakt, wanneer hij in verband met zijn onderwerp het sacrament der boete bespreekt, dezelfde zaak van de zekerheid des heils. Blzz. 56 v.v. Maar dan treft sterk het verschil met Calvijn. Dat verschil is niet psychologisch te verklaren; al evenmin historisch; het hangt samen met een verschil in methode. Calvijn schrijft pastoraal, Berkouwer geeft wetenschappelijke theologie. De eerste vecht als een herder voor de kudde; de laatste heeft die kudde zeker niet in de steek gelaten, maar voert een theologische discussie. Calvijn argumenteert rechtstreeks uit de Schrift, de laatste zoekt zijn kracht meer in het theologische argument. Calvijn staat in rechtstreekse strijdpositie tegen de aanraders van Gods Waarheid en de valse herders, de bedervers der kerk. Berkouwer pleegt een wetenschappelijk steekspel met geleerden, die ook meester op het wapen zijn. Het is een kwestie van het niveau van de strijd. Die van Calvijn is een strijd op de werkvloer van de kerk, die van Berkouwer voltrekt zich in de stilte van een wetenschappelijk Zuidzeegebied. Calvijns supporters zijn het kerkvolk, Berkouwers supporters een wetenschappelijke élite daaruit. Het niveau van Calvijn ligt dus hoger.

Intussen: het is de moeite waard ook Berkouwer in de strijd, liever: in het gesprek, te volgen. Hij snijdt een viertal problemen aan: de complexiteit van het meritum-begrip; de complexiteit van het boete-begrip; de problematiek rondom de heilszekerheid en tenslotte de structuur en de zin der Mariologie. Blz. 38.

Met name het tweede en derde heeft ons het meest geboeid: opnieuw blijkt hier hoe Rome de zekerheid, die Gods kinderen door het geloof van Gods beloften mogen hebben, heeft ondermijnd.

Het wil ons voorkomen dat de geleerde auteur wat al te hoge verwachtingen heeft van de theologie. Hij wijst er op dat er in de jongere R.K. theologie een zekere aarzeling valt waar te nemen t.a.v. de wijze waarop het concilie van Trente de reformatorische leer omtrent de zekerheid van het heil veroordeelde. Het zag hier slechts hybris, religieuze overmoed. En hij zegt dan: „Wanneer deze aarzeling veld wint, zal ook de vraag meer en meer accuut worden, waarom Trente de Reformatie zo fel heeft veroordeeld en maar zo weinig oog had voor haar diepste religieuze motieven. Het zal dan een belangrijke bijdrage van de reformatorische theologie kunnen zijn aan te tonen, dat „imputatie” waarlijk iets anders is dan formeel en extern verbalisme, een mantel der liefde”. Blz. 64. We geloven daar niet veel van. Ook in het verleden hebben theologische godsdienstgesprekken weinig of niets uitgewerkt: God heeft zijn volk verlost door de prediking van het evangelie.

Jammer is dat Berkouwer tegenover de door A. H. Maltha gemaakte opmerkingen t.a.v. de betekenis van de ten-hemel-opneming van Maria, „de eerste gewone mens”, niet simpel herinnerd heeft aan de hemelvaart van Elia.

Op bladzijde 83 komt prof. Berkouwer te spreken over de verdiensten van Christus. Hij gaat daar niet nader op in. We geloven dat te moeten betreuen. Want we menen dat juist dit punt van de verdiensten van de tweede Adam van het hoogste belang is voor het behandelde onderwerp: de verdienste des mensen in het verbond Gods vóór en na de zondeval. Indien Berkouwer nu eens was begonnen, waar hij nu eindigt, zou hij, bij uitwerking van het thans slechts in het voorbijgaan geraakte thema, in de discussie verder gekomen zijn.

We geloven, dat de auteur bij zijn uiteenzettingen met de R.K. theologie te zeer de praktische kerkleer van Rome uit het oog verloren heeft. Want in de R.K. pastorale

praxis werkt, met een traditie van eeuwen, een kracht der dwaling omtrent de verdienstelijkheid der menselijke geloofsdaeden, die we vooral niet onderschatten moeten. Wat de R.K. theologie doet is anders niet dan het pogen deze kerkelijke leer en praktijk met redelijk vernuft — en daar ontbreekt het Rome niet aan! — te rechtvaardigen tegenover de duidelijke Schrift.

Reeds wanneer we de kleine catechismus van de nederlandse bisdommen ter hand nemen, ontdekken wij hoe door Rome de verdienste in het volle licht gesteld, de genade verduisterd wordt. Reeds in de eerste vraag en het eerste antwoord komt het uit: Waartoe zijn wij op aarde? Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en hiernamaals gelukkig te zijn. Vraag 2: Wie heeft ons geleerd, hoe wij God moeten dienen? Hoe wij God moeten dienen heeft vooral Jezus Christus ons geleerd. Vraag 9: Is God rechtvaardig? God is rechtvaardig, naar verdienste(!!) belooft Hij het goede en straft Hij het kwade. Vraag 102: Wie gaan naar de hemel? Naar de hemel gaan zij, die sterven in staat van genade, en niets meer te boeten hebben.

Vraag 112: Hoe kunnen wij de heiligmakende genade (door doodzonde verloren, G. V.) terugkrijgen? Wij kunnen de heiligmakende genade terugkrijgen door het H. sacrament van de Biecht en door een volmaakt berouw. Vraag 115: Is de genade alleen voldoende om in de hemel te komen? Om in de hemel te komen is de genade alleen niet voldoende, maar wij moeten ook met de genade meewerken.

Wanneer men dan voorts onder de „Dagelijkse gebeden en oefeningen” leest het morgengebed met de aanvangswoorden „In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, Amen”, en daarbij aangetekend: „100 dagen aflat; 300 dagen, als men het kruisteken met wijwater maakt”, wordt het duidelijk wat hier nog rest van het evangelie der gemeente: niets!

Zo worden door Rome de lammeren van Christus misleid.

In dat licht en tegen die achtergrond legt men Berkouwers knappe, maar matte studie tòch met een zucht ter zijde.

G. VISEE.

Over reizen en reismethoden

De helft van het winterseizoen ligt alweer achter ons en velen zullen wellicht alweer gaan denken aan hun vakantie. Voor hen die een buitenlandse reis willen maken geven we hier enkele wenken en raadgevingen, die misschien ook wel hun zin hebben voor een reis in Nederland.

Wie waarlijk van zijn reizen het volle profijt wil trekken, moet er niet op uit zijn zich alleen maar te ontspannen en plezier te hebben — daarvoor is het niet nodig zoveel geld uit te geven, dat kan men beter heel dicht bij huis doen. Men zal zich enige moeite moeten getroosten om meer te zien dan de binnenkant van restaurants en hotels en bomen en bergen. Het spreekt vanzelf dat wij hier niet een pleidooi ervoor willen voeren het natuurschoon ongemerkt voorbij te gaan. Maar wij zijn er zeker van dat hij, die er oog voor krijgt hoe in de loop der geschiedenis de mens soms het landschap sterk van een bepaald stempel heeft voorzien, hoe die mens het karakter van een landschap op allerlei wijzen kan ontsieren of beklemtonen door zijn ingrijpen — in ontbossing of in beplanting, in ontginning of in verwildering, in bebouwing en verzorging — dat wie daar oog voor heeft, meer geniet, meer opsteekt, kort en goed meer ziet en ervaart dan hij die meent alleen „puur de natuur” te kunnen genieten.

Als het alleen al voor het goed verstaan en daardoor ook waarderen van het landschap, de natuur, nodig is iets verder en dieper te kijken dan het ongeoeffende oog „van nature” doet, is het temeer evident dat wie het volle profijt wil trekken van zijn reis zich ook enigermate zal moeten inspannen om iets te verstaan van de mensen wier landstreek men bezoekt, van hun aard, hun geest, hun werk. Wie zich zo enige moeite getroost, wordt beloond met een veel rijkere ervaring, met meer afwisseling, met een dieper inzicht — en uiteindelijk ook met meer vreugde, ook nog later, als de reis al lang voorbij is. En zo zal ook die reis beter aan zijn doel beantwoorden: want met het verfrissen van de geest gaat een betere versterking van de lichamelijke krachten gepaard. Rondkijken, doelloos de voor de toerist gebaande wegen volgen en monumenten bezichtigen omdat dat er nu eenmaal bijhoort is alleen maar vermoeiend. Omdat de indrukken zich niet kunnen ordenen komt men niet verder dan de moeheid. Alleen wie zich waarlijk verdiept in hetgeen men bekijkt of bezoekt, zal kunnen ontdekken dat men er dan niet alleen niet moe van wordt, maar er nog een geestelijke stimulans en een verruiming van de blik van over houdt.

Meen niet dat de raadgevingen die wij hieronder geven teveel tijd zullen kosten. Het kan heus wel tussen de bedrijven door. En zij zullen op reis ook tijdwinst geven. Wij denken bij hetgeen we gaan zeggen heus niet aan de historicus of de kunsthistoricus, maar alleen maar aan hen die met vrucht willen reizen, die iets meer willen doen in hun

vacantie dan vele kilometers afleggen en veel geld uitgeven. Trouwens, goede voorbereiding kan ook veel besparing opleveren.

We hebben onze wenken maar schematisch neergeschreven. Dat is waarschijnlijk wat handiger — bewaart u dit lijstje maar tot de tijd wanneer u het echt nodig zult hebben.

A. Algemene raadgevingen voor de voorbereiding:

1. Bepaal tijdig waar u heen wilt gaan.
2. Bestudeer het gebied (stad, land of streek) door iets over de geschiedenis (en kunstgeschiedenis) te lezen (daardoor gaat u bepaalde merkwaardigheden daar ineens begrijpen) en poog ook iets van de aardrijkskunde te weten te komen — bronnen van bestaan e.d., maar vooral over de geologische opbouw (bergformaties, kustvormen, steensoorten etc.). Ook dat maakt dat men meer ziet omdat men begrijpend kan kijken, omdat de ogen als het ware geopend zijn. Een enkel boek kan soms al helpen. Ook kunnen de reisgidsen hieronder genoemd daarbij van dienst zijn.
3. In verband met het voorgaande is het ook goed iets van de literatuur van dat land te lezen. Want zo leert men de mensen als het ware spelenderwijs kennen: hun zeden en gewoonten en denkwijze. B.v. een van de klassieke werken uit hun literatuur — boeken die de mensen daar dikwijls nog in hun denken beïnvloeden, zoals u dan zult gaan ontdekken —; maar het is ook heel goed om een gewoon romannetje te lezen (event. een vertaling, dat is niet erg). Ook tijdschriften uit dat land kunnen soms helpen.
4. Als men naar een land gaat waarvan men de taal geleerd heeft, hale men die nog eens wat op — daar kan dat lezen van dat romannetje al genoeg voor zijn. Kent men de taal helemaal niet, dan is het goed daar toch iets van te leren, b.v. door middel van zo'n boekje als „In drie weken Italiaans”. Dan kan men zichzelf wat helpen, de weg vragen, in de winkels en hotels wensen kenbaar maken etc.

B. In het bijzonder behoort bij de voorbereiding:

1. Zorg dat men kaarten heeft van het gebied — of ook van de stad — waar men heengaat. Hoe nauwkeuriger hoe beter. Voor Frankrijk b.v. die van Michelin. Dat voorkomt veel misrijden of mislopen, veel gevraag, en maakt mogelijk dat men allerlei plekjes ontdekt die men anders onwetend voorbij gaat. Hier mag men niet op bezuinigen. Want dit betaalt zichzelf terug.
2. Zorg voor een goede reisgids. In verband met A tijdig kopen. Een goede gids geeft: de bezienswaardigheden met allerlei gegevens daarover, prijzen, uren van opening en sluiten, namen van hotels en hun klasse, korte historische overzichten, allerlei nuttige wenken. Zeer goed zijn de „Guides Bleu”. Voor Frankrijk ook bijzonder aan te bevelen

de „Guides Michelin” (waarin echter geen hotelgegevens). Oude Baedekers, soms te vinden op de boekenmarkt, zijn vaak nog zeer goed bruikbaar (al zijn de prijzen dan onbetrouwbaar). Het geld aan een goede gids besteed betaalt zich tijdens de reis in veelvoud terug. Ze zijn zonder meer onmisbaar voor wie niet aan het mooiste en interessantste wil voorbij lopen.

3. Maak tijdig een reisplan. Zo, dat de tijd economisch wordt verdeeld en niet onnodig wordt verdaan in heen en weer reizen en vermoeiend zinloos heen en weer lopen of drentelen. Het plan moet echter zo soepel zijn dat men er niet zelf de slaaf van wordt. Als men ergens iets heeft ontdekt waar men meer tijd aan wil besteden, moet men dat rustig kunnen doen.

Twee bijzondere wenken: neem niet teveel hooi op de vork. Een kleiner historisch, politiek en aardrijkskundig bijeen horend gebied grondig bekijken is altijd beter dan zeer uiteenlopende streken vluchtig bezoeken. In het eerste geval leert men juist na enige tijd te beter allerlei details opmerken doordat men beter die bepaalde mensen en dat soort land leert kennen. En dan: men haaste zich nooit. „ALLES ZIEN is een ZINLOOS IDEEAAL” dat maakt dat men in feite veel minder ziet en opneemt. En ook minder geniet.

C. Wenken voor de reis.

1. Handige kleding, sportief overdag en netjes voor 's avonds, spreekt vanzelf. Geen overbodige bagage meenemen. Men moet er al genoeg mee sjouwen.

2. Men ete in ieder geval de hoofdmaaltijd 's avonds warm in een behoorlijke gelegenheid (hoeft niet duur te zijn). Eetgewoonten behoren ook tot het land, en wie dit nalaat mist vele kansen op verrassende reiservaringen. Men kan er dan ook de tijd voor nemen. Ontbijt kan vaak beter zelf georganiseerd worden (brood kopen, koffie door Nescafé en melkblikje op hotelkamer). En middagmaaltijd kan gebruikt worden door langs de weg te picknicken of door in een café eigen brood te nuttigen. Dat spaart geld en tijd.

3. Men vinde niet alles bij voorbaat gek wat anders is dan thuis. Men beginne nooit met critiek voor men het hoe en waarom der dingen begrepen heeft. Stelt u open, praat met de mensen, luister meer dan dat u zelf spreekt, ontdek zo nieuwe werelden en

nieuwe mogelijkheden. Sluit u in ieder geval niet af.

4. Men ga niet aan de cultuurmonumenten voorbij. Niet alleen niet aan de grote en beroemde. Kleinere zijn soms wel zo mooi, en daarvan leren we soms meer — van de mensen, van het land, van de geest der mensen daar. Ook moderne gebouwen en beelden en zo horen er bij. Al die kunst en die cultuur is een stuk van de mensen daar, en we leren hen er soms veel beter door kennen dan we zelf op het eerste gezicht vermoeden. Ook hier: niet te vlug oordelen, zeker niet veroordelen: eerst zich openstellen en pogen te begrijpen.

5. Dat men de Zondagen een eigen karakter moet pogen te geven spreekt vanzelf. Men ga bij voorkeur naar rustige plekjes, en zeker niet naar vermaakcentra. Een middag op een rots zitten kijken naar de zee, of wandelen door een mooi wijds park kan onvergetelijk zijn. Maar men mag zeker niet nalaten te proberen een kerk te bezoeken. We hadden het eigenlijk bij de voorbereiding al moeten zeggen: men moet proberen te weten te komen waar daar, waar men heengaat, de plaatselijke ware kerk is. En ook al is die niet gereformeerd dan nog kan een bezoek ons soms rijk zegenen. En in typisch Roomse landen sterken wij daarmee vaak onze broeders en zusters daar, mede doordat iets zichtbaar wordt van de gemeenschap der heiligen. Heel prettige en leerzame contacten zijn er meer dan eens het gevolg van. Ook hier — als een refrein —: oordeel niet te gauw, maar poog eerst te verstaan opdat u recht kunt oordelen. Luister meer dan dat u zelf spreekt. Die mensen daar hebben u misschien meer te bieden dan u eerst wel kon vermoeden.

6. Tot slot: Men bedenke gast te zijn, en men gedrage zich als zodanig. Het mag niet voorkomen dat door uw schuld ergens over Nederlanders geklaagd wordt. Ook in het buitenland zult u door uw gedrag moeten tonen dat u een kind van de HERE bent, eenvoudig door eerlijk, oprecht, bescheiden, ingetogen, rustig in zelfbeheersing uw weg te gaan.

P.S. Voor hen die voor het eerst naar het buitenland gaan is het misschien goed met een reisvereniging te gaan. Maar beter is het te reizen met een klein gezelschap dat eigen tempo en eigen belangstelling kan bepalen.

H. R. R.

VAN HIER EN GINDS

De „paus” van Moskou

Een paar weken geleden moest de 173ste „patriarch van Antiochië”, thans zetelend in Moskou, gekozen worden. De oudste zetel der christenheid werd na een aardbeving waarschijnlijk al in de 14e eeuw naar Damascus verplaatst. Achter deze keuze ging een strijd schuil tussen het communisme en het christendom, waarin de verandering van tactiek der communisten duidelijk aan het licht trad. Onder druk van omstandigheden werd in 1943 Sergius, de patriarch van Moskou, weer erkend, kreeg een passende residentie en ook kerken, kloosters, theologische instituten en seminaries. Anti-godsdienstige propaganda werd gestaakt, maar het atheïsme werd nog steeds als het ideaal voor de jeugd aanbevolen. Wel mocht de kerk zich niet met de opvoeding der jeugd en met het beoefenen der charitatieve werken inlaten.

Sergius overleed in 1944 en zijn opvolger Alexius van Leningrad werd de kandidaat der communisten. Aan hem proberen de communisten alle metropolieten van de orthodoxe kerk en ook alle katholieke priesters die tot de nieuwe „nationale” kerken in de landen achter het IJzeren gordijn overgaan onderhorig te maken. Op deze wijze zijn al vele exarchaten onder het gezag van Alexius gebracht o.a. die van New York, Parijs, Wenen, Praag, Charbin (O.Azië). Ook de orthodoxe kerken van Finland, Estland en Letland werden onderworpen. De banden met Bulgarije, Servië en Roemenië zijn heel nauw. In de katholieke landen achter het IJzeren gordijn staan allen die voor leiding opzien naar Rome, onder druk, terwijl de zgn. nationale katholieke kerken door de staat ondersteund worden.

Moskou ziet in de Katholieke Kerk de sterkste weerstand tegen het communisme en gebruikt de patriarch van Moskou als strijdmiddel tegen de Katholieke Kerk. Tot nu toe hielden de patriarchen van Constantinopel, Jeruzalem, Griekenland en Cyprus zich afzijdig.

De vrouw in het ambt

De generale synode der Ned. Herv. Kerk heeft o.m. de resolutie behandeld van een aantal ambtsdragers van hervormde gemeenten, betrekking hebbende op de openstelling van de ambten voor vrouwelijke lidmaten. Deze resolutie is aangenomen in de vergadering van gereformeerde ambtsdragers van hervormde gemeenten te Utrecht. Er werd in gezegd dat de betrokken ambtsdragers de beslissing over de toelating van de vrouw tot de ambten diep betreurden. De vergadering sprak uit, dat de synode niet op gehoorzaamheid van deze groep kan rekenen en verzocht het besluit in te trekken.

Het moderamen heeft een antwoord aan de opstellers van de resolutie ontworpen, waarin gezegd wordt, dat de toelating van de vrouw tot de ambten niet verplicht gesteld is. De synode heeft dan ook geen gehoorzaamheid gevraagd. Zij heeft alleen maar het verkiezen van vrouwen tot de ambten mogelijk gemaakt.

Na uitvoerige discussie werd besloten dat dit concept-antwoord door een commissie, met daarin verwerkt de discussie, omgewerkt zou worden en dat vervolgens het moderamen de eindredactie zou vaststellen.

De synode behandelde voorts het voorstel van breed-moderamen om de overgangsbepalingen aan te vullen, met het oog op de toelating van de vrouw tot de ambten. Wordt deze bepaling wet dan zullen vrouwelijke ambtsdragers tot 1 januari 1969 niet tot de meerdere vergaderingen worden toegelaten

en bij plaatselijke regelingen kan dan worden vastgesteld, dat vrouwelijke ambtsdragers, die in een wijkkerkeraad zitting hebben, niet tot de centrale kerkeraad tot 1 januari 1969 worden toegelaten.

De synode besloot dit voorstel te wijzigen. De termijn, waarin vrouwelijke ambtsdragers niet worden toegelaten tot de meerdere vergaderingen wordt bepaald op 1 januari 1965. Dit voorstel werd aangenomen met 29—20 stemmen.

KERKNIEUWS

Zending Nieuw-Guinea. Op het zendings-tererin op Nieuw-Guinea werd een tweede zendingsboot — de naam ervan is **Kerux** — in gebruik genomen. Ze werd door de Utrechtse kerken aangekocht voor het zendingswerk.

Ds H. Vogel. De kerkeraad van Enschede-Noord verleende aan Ds H. Vogel in principe verlof om, ingaande 1 februari 1960 een half jaar als leenpredikant op Curaçao werkzaam te zijn.

Nieuw orgel. De Geref. Kerk te Voorburg nam een nieuw orgel in gebruik.

Theol. Hogeschool. Voor het cand. examen slaagde de heer A. N. Hendriks, Berglustlaan 59, Rotterdam-N.

Cand. H. de Jong van Alblasserdam slaagde voor het cand. examen Semitische letteren aan de Universiteit te Leiden.

De heer **C. Rosenbrand**, inspecteur van de Stichting Geref. Kinderbescherming, slaagde aan de School voor Sociale Wetenschappen en Maatschappelijk werk voor het examen Maatschappelijk werk met speciale oriëntatie op de Kinderbescherming.

VERSCHEENEN: Dr. D. HOLWERDA, De grondlegging der wereld. Zag Israël zijn uittocht als schepping? Twee studies. 175 blz. f 4.50; Dr. D. J. DE GROOT, Verweer en verantwoording. Het bestaansrecht der Geref. Kerken (t.o.v. de N.H. Kerk). 68 blz. f 2.50. **BINNENKORT VERSCHIJNT:** Drs. R. H. BREMMER en Ds. J. P. v. d. STOEL, Heroriëntering noodzakelijk. Een pleidooi voor gemeenschappelijk bouwen op het ene Fundament. („Bestemd voor wie de eenheid van alle Gereformeerden voorstaan en een verrassing die perspectieven biedt” aldus de uitgever) 60 blz. ± f 1.50; Ds. J. H. VELEMA, Hoe langer hoe meer. (Gesprek over de groei van het geloofsleven, de betekenis v. d. Sacramenten en de waarde v. h. kerkelijk leven) f 2.45.

BOEKHANDEL BEN DOORNBOS
GRONINGEN — Giro 814064

Ds F. A. DEN BOEFT spreekt D.V.

VRIJDAG 27 FEBRUARI a.s. in het Beursgebouw te Rotterdam (ingang Meent 110, Zaal 4, bovenverdieping).

Onderwerp: **HET CONFLICT IN HET G.P.V.** Aanvang 8 uur.

Alle broeders en zusters die belangstellen in de gang van zaken in het G.P.V. hartelijk welkom.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.